

Irankriget på sparlåga

Inledning

Den 8 april meddelades det att USA och Iran kommit överens om en två-veckors vapenvila för att försöka lösa konflikten via förhandlingar. De överläggningar som sedan hölls i Islamabad under helgen 11-12 april ledde dock ingen vart. Det enda de visar är att USA (och Israel) har misslyckats med att uppnå sina krigsmål.¹

Efter mötet reagerade Trump med att utlysa ”en blockad mot alla fartyg som försöker ta sig in eller lämna Hormuzsundet”. Mer om detta, se nedan.

Samtidigt fortsätter han att häftigt kritisera alla som inte vill ställa upp i hans katastrofala krig – inte minst Nato och EU – liksom alla som framfört kritik mot kriget.

Något som chockerat många kristna är hans hätska attack mot den katolske påven Leo XIV för att denne kritiserat USA:s och Israels krigföring. Det har upprört kristna över hela världen och i synnerhet Italien, där även den högerextrema premiärministern Giorgia Meloni, som räknats till Trumps främsta allierade i Europa tog till orda:

Trump's uttalanden om den helige fadern är oacceptabla. Påven är ledaren av den katolska kyrkan och det är rätt och riktigt att han uppmanar till fred och fördömer alla typer av krig.

Och inte blev det bättre av att Trump publicerat nedanstående bild med sig själv som en slags Jesus-gestalt. Han tog bort den efter omfattande kritik, samtidigt som han försökte bortförklara det hela med att han bara föreställde en läkare.

Ett annat förnedrande bakslag var att den av Trump (och vicepresident Vance) kraftigt

¹ Mycket tyder på att man kommer att förlänga den skakiga vapenvilan (som det brutits mot upprepade gånger). Fö har man idag (16/4) även proklamerat en 10 dagars vapenvila i Libanon.

uppsbackade ryssvänliga ungerske premiärministern Viktor Orbán fick storstryk i de nyligen hållna valen i Ungern.

Överhuvudtaget verkar Trump & Co vara i färd med att göra sig ovän med alla gamla allierade – i Europa (inte minst EU), Amerika (t ex Mexiko och Kanada), Mellanöstern (Gulfstaterna) och Asien (som Japan, Taiwan, Sydkorea och Australien). Något som de flesta av dessa nog har insett vid det här laget är att man inte kan lita på USA – man måste bredda sina internationella kontakter och försöka hitta andra samarbetspartners, något som flera av Gulfstaterna redan tagit initiativ till.

Samtidigt är det uppenbart att Trump inte vill bråka med Ryssland och Kina. Detta trots att Ryssland stöttat Iran under kriget – Putin har försett Iran med både vapen (bl a drönare) och viktig info om amerikanska baser i Mellanöstern (bl a satellitbilder)². Inte nog med det, för nyligen framkom det att Iran även fått använda sig av en kinesisk spionsatellit för att kunna sikta bättre vid anfall mot amerikanska mål i Mellanöstern.³ F ö är det nog Kina som vunnit mest på Iran-kriget, inte minst när det gäller internationellt inflytande.

Man kan tycka att Trump vid det här laget borde vara ganska irriterad på ryssar och kineser. Men eftermiddagen den 15/4 kom ett märkligt meddelande från Trump, där han sade att han öppnat Hormozsundet igen: ”Kina är väldigt glada över att jag permanent öppnar Hormozsundet. Jag gör det för deras skull och också för världen” och att ”President Xi kommer ge mig en stor, fet kram när jag kommer dit om några veckor. Vi samarbetar väldigt smart, och väldigt bra!”⁴

Detta verkar så absurt att man undrar om det verkligen är sant, fast (hittills) har det inte kommit vare sig några dementier eller några bekräftelser på att man verkligen avbrutit sin blockad (f ö försöker även Iran blockera sundet).

Trump vinglar hit och dit i sitt sökande efter en utväg ur den återvändsgränd som han försatt sig och USA i. Han vill inte erkänna att kriget varit ett stort misslyckande och söker desperat efter något sätt att kunna avskrivna kriget som en stor seger som han åtminstone kan få de mest korkade av sina anhängare att tro på. Det återstår att se om han kommer att lyckas med det.

Trump's USA är duktigt på självskadebeteende. Man håller snabbt på att förvandla USA till en internationell hackkyckling – vilket är välförtjänt.

Nedan följer fyra artiklar som belyser kriget ur olika vinklingar.

De två första handlar främst om USA:s roll och de globala konsekvenserna av kriget, inte minst ekonomin, men också den ökande militarisering av haven som detta krig är ett exempel på.

De två sista handlar om Iran, som i vissa avseenden har klarat sig förvånansvärt bra och som med hjälp av drönare lyckades åstadkomma stor skada både på amerikanska militärbaser och Gulfstaternas militära och andra anläggningar. Det går dock inte komma ifrån att Iran även lidit enorma förluster. Detta gäller i synnerhet krigsmateriel (flyg, flotta, luftförsvaret) men även civila anläggningar och infrastruktur m m, vilket betyder att man står inför svåra ekonomiska, sociala och andra problem under de kommande åren. Och det är inte alls säkert att den islamistiska regimen kan reda ut den situationen.

Martin F

² [Rysslands hjälp till Iran: Satellitbilder på militäranläggningar](#) (AB 7/4)

³ [Iran fick kinesisk hjälp att sikta](#) (AB 15/4)

⁴ Detta rapporterades de flesta massmedia, se t ex *Expressen* 15/4: [Trump: Kina är glada över att jag öppnar Hormozsundet](#)

Krisen i Hormuzsundet tecken på ökad militarisering av haven och en försvagning av USA:s hegemoni

Pascal Riché, *Le Monde*, 13 april 2026

Ekonomisk-historikern Arnaud Orain ser krisen i Hormuz-sundet som tecken på att USA:s hegemoni på världshaven, *Pax Americana*, håller på att försvagas. En tes som han utvecklade i boken *Le Monde confisqué (2025)* där han talade om ”en ändlighetens kapitalism” präglad av kamp om naturtillgångar, militarisering av haven och neo-merkantilism.

* * *

Vad anser du om USA:s svårigheter i Hormuz-sundet? Donald Trump viftade rent av med hotet om att utplåna den iranska civilisationen?

Det officiella målet för USA, som låtit sig dras in i konflikten av sin israeliska bundsförvant, var att få stopp på Irans nukleära program. Ändå hade de ansvariga för USA:s underrättelse-tjänst sagt att det redan var stoppat. USA:s mål var snarare att se till att regimen i Iran störtades vilket skulle ha gjort det möjligt att försvaga det systemhot Kina utvecklats till. Cirka 80 procent av Irans oljeexport går i själva verket till Kina. Och revolutionsgardet och Kina har haft gemensamma flottövningar.

Det är därför ingen slump att Donald Trump från krigets allra första början upprepat att han tänkte slå sönder Irans marin. I början av mars sänkte USA en iransk fregatt, för första gången något sådant skett sedan andra världskriget. Därefter har han försökt utplåna revolutionsgardets flotta. Den är långt ifrån obetydlig och kontrollerar Hormuz-sundet som är så betydelsefullt för Asien.

Resultatet blev inte det han räknat med. Efter att ha hotat med att förinta en civilisation retirerade USA och en vapenvila ingicks. I realiteten kan världens största marina militärmakt, som är tänkt att garantera tillgången till haven, inte längre kontrollera Hormuz-sundet. Det är en av de viktigaste lärdomarna av detta krig: det är inte längre så lätt att kontrollera haven. Det har vi redan sett i andra sammanhang som USA:s och européernas försök att slå tillbaka mot houthi-rebellernas attacker i Röda havet.

USA-marinens svaghet blir alltmer uppenbar. Mot drönare och ubåtar eller missiler avfytrade från containers eller små båtar har USA:s hangarfartyg fått hålla sig på avstånd. Och hela denna operation som var tänkt att försvaga Kina kommer att gagna Kina.

Blockaden av Hormuz-sundet visar också begränsningarna av den frihandel som tillgången till haven symboliserade. Håller haven, som sågs som en frihetens sfär, i realiteten på att bli en konflikternas sfär?

Sårbarheten för handeln över haven, som utgjort 80-90 procent av det internationella varuutbytet, är uppenbar. Den är beroende av några få nyckelpassager som är lätta att stänga: Hormuz-sundet men också Malacka-sundet (mellan Sydkinesiska havet och Indiska Oceanen) eller Bab El-Mandeb (mellan Röda havet och Adenbukten). Kontrollen över dessa passager har blivit av avgörande betydelse. Varje stormakt försöker säkra sin försörjning och sin export. Tanken på frihandel på haven håller på att överges: det vi bevittnar är att en öppen kamp om dem är på väg.

Alltfler stater – eller proto-stater som houthi-rebellerna – siktar på att kontrollera dessa strategiska passager eller tillskansa sig kontrollen över havsområden som de betecknar som sina egna innanhav.

Det är fallet med Hormuz-sundet, som kontrolleras av Irans revolutionsgarde. Det är fallet

med Sydkinesiska havet där kinesisk kustbevakning etablerat sig eller där man förstärker tidigare obetydliga öar och förvandlar dem till strategiska utposter. Samma i Taiwan-sundet. Samma i Röda havet med houthierna.

Kontrollen över territorier tar sig även andra uttryck. Utvidgningen av exklusiva ekonomiska zoner – upp till 200 sjömil från kusterna – har blivit en central fråga för nästan alla stater belägna vid havet. En del skulle vilja förhindra både militär och civil trafik där. Man bör också nämna att handelsfartyg börjar eskorteras av militära konvojer, något som blir alltmer vanligt framför allt i områden där piratverksamhet förekommer som Guineabukten. Olika länders örlogsfartyg har återfått det uppdrag de hade när de grundades på 1600-talet: att skydda handeln!

Tillgången till haven, som ju verkade vara säkrad efter andra världskriget, ligger illa till. I den bok som amiralen Nicolas Vaujour just publicerat, *La guerre des mers* [Kriget på haven] berättar han att det åren 1990-2000 närmast rådde en stämning av nöjeskryssningar inom den franska marinen. Så är inte längre fallet: Besättningarna är ständigt på sin vakt. De måste skydda sig mot drönare under vattnet, i luften, och ryska och kinesiska fartyg ...

Varför blev havens frihet bara en parentes?

Efter 1945 etablerade sig USA som den obestridda hegemoniska makten på haven. Man säkrade flödet av varuutbyte. Visserligen hade den sovjetiska rivalen också en flotta men inte alls lika betydelsefull. Efter kalla kriget kom den globalisering som påstods innebära lycka åt alla. Transporterna på haven stod i centrum och trafiken satte full fart. Riskerna hade nästan försvunnit. Det var ett unikt tillfälle i historien. Det enda jämförbara är åren 1850-1880, med den första globaliseringen.

Sedan ungefär femton år börjar USA:s dominans, och mer allmänt Västs, att ifrågasättas. Framför allt av Kina med en enorm kapacitet till skeppsbyggnad: 58 procent av den totala i världen medan USA inte står för mer än 0,15 procent. Kina respekterar inte några exklusiva ekonomiska zoner, de respekterar inte FN:s konvention om tillgång till haven. Deras handelsflotta är numera gigantisk med världens fjärde största transportföretag Cosco. För inte så länge sen gick den kinesiska flottan aldrig längre än till Malacka, nu finns kineserna på plats i Stilla havet och Atlanten. Men också andra länder, som Egypten och Algeriet, håller på att växa i styrka.

Man kan dra parallellen med slutet av 1800-talet: slutet för en parentes av globalisering, ifrågasättande av en marin hegemoni (Storbritannien i går, USA idag), nya aktörer, kontroll över haven via ett nätverk av hamnar. Den kinesiska versionen till havs av ”de nya sidenvägarna” [*Belt and Road Initiative*] är ett perfekt exempel på detta. Kina köper hamnterminaler och bygger järnvägar fram till de hamnarna. 2017 etablerade man en flottbas i Djibouti och har planer på ytterligare en i Västafrika, kanske i Ekvatorial-Guinea.

Den förändringen ingår i vad du kallar ”ändlighetens kapitalism”, med aktörer som har känslan av att naturtillgångarna är sällsynta och att det också kan bli förlorare på konkurrensen ...

Ja, Gårdagens vinnare – Väst – inser att de med den liberala globaliseringen skapat systemiska rivaler som på så gott som alla områden lyckas producera bättre och billigare än man själv. Deras slutsats blir att det finns för många producenter på marknaden och inte tillräckligt med resurser åt alla. Konkurrensen blir vild: om jordarter, mineraler, energi. Och nu börjar också reglerna om internationell konkurrens och multilateralism att ifrågasättas, idén om att fredligt utbyte är till gagn för alla. Världen omgrupperas i vad jag kallat ”imperie-silon”, där stormakterna samlar vänner, vasaller, rent av nya kolonier. Systemet med ”nya sidenvägar” är just ett exempel på detta. Trumps planer på att kontrollera den amerikanska hemisfären (med

sina planer på Venezuela, Grönland, Kuba ...) ett annat exempel. Och strategin med silos gäller också havet.

I denna nya situation, vilka aktörer kommer att vara mäktigast? Redarna? Finansiärerna?

Redarna håller på att ta över från industrimännen. Deras sektor håller sedan tjugo år på att förändras i två riktningar: vertikal integration och koncentration. Integrationen sker genom köp av hamnterminaler, transithamnar, järnvägar, eller organisering av vad man kallar ”torra hamnar”, dvs logistiska installationer inne i landet. Var och en skapar ett nätverk som ger möjlighet att kontrollera varuflödet, från producent till konsument. Sedan har vi koncentrationen till fyra enorma aktörer: MSC (schweiziskt), Maersk (danskt), CMA CGM (franskt) och Cosco (kinesiskt). Denna form av kartellbildning ger dem en mycket stark ställning, framför allt gentemot industrin. Redarna blir inflytelserika samarbetspartners till staterna. Ännu är de inga rivaler men det kan bli fallet.

Rivaler eller med stort inflytande?

Det är den andra möjligheten. Det är inte för inte som Rodolphe Saadé, ägare till CMA CGM, köper upp medier – tidningar, radio- och tv-kanaler ... Det är heller inte för inte som vi ser hur vissa grupper som Cosco också blandar sig i försvars- och utrikespolitik. USA-administrationen har för övrigt klassat den gruppen som ”militärt företag” eftersom dess fartyg kan transportera stridsvagnar och trupper och för att man deltar i manövrer tillsammans med Kinas armé. Och den typen av sammanblandning är för övrigt inte något exklusivt för Kina. Gränsen mellan civil och militär sjöfart håller på att suddas ut.

Är bestyckade handelsfartyg vad vi har att vänta oss?

Frestelsen finns, eftersom den nationella örlogsflaggan inte förmår eskortera alla lastfartyg. Om hoten fortsätter att växa, vilket är sannolikt, kan handelsflottan få tillstånd att försvara sig på egen hand. Vissa västliga organisationer, som Marininstitutet i USA, talar redan om att utrusta dem med drönare och missiler. Och teknologin för detta finns redan. Irans revolutionsgarde, kineserna, amerikanerna, israelerna, behärskar dem.

Det vore inte något sensationellt ur historisk synvinkel. Avrustningen av handelsflottorna är en ganska sen företeelse: i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet var *Messageries Maritimes* [föregångaren till CGM] utrustat med kanoner och en del fartyg kunde transportera trupper och vapen för koloniala expeditioner eller under första världskriget.

Översättning: Björn Erik Rosin

Konsten att avsluta ett krig

Gilles Paris, *Le Monde*, 15 april 2026

Kriget tvekar, diplomatin står och stampar och under tiden fortsätter taxametern att rulla. Det krig som Donald Trump och Benjamin Netanyahu startade den 28 februari kanske är begränsat till tre länder men listan över indirekta offer för kriget blir bara längre. Regional kris, global kris. Inflationen tar fart igen och tillväxten svajar genom ökade oljepriser och Irans blockad av Hormuz och som nu förvärras av den flottblockad USA infört mot Teheran.

Från Afrika till Latinamerika får alla sedan över en månad räkna med högre energikostnader. USA också som ändå är den största producenten av fossilt bränsle. Men andra länders förmåga att kunna påverka konflikten är mer eller mindre noll gentemot det amerikansk-israeliska paret och en regim i Iran som kämpar för sin existens. Det hela skulle kunna

betecknas som en pandemi av vanmakt.

Och den vanmakten ökar trots den vapenvila som råder sedan den 7 april. Den gäller de länder som är beroende av de flöden av energi som transporteras genom Hormuz. Bland de mest drabbade är arabmonarkierna i Gulfen, trots att de är USA:s allierade. Det Globala Syd står också vanmäktigt. I Brics-länderna ingår såväl Iran som det Förenade Arabemirat som utsätts för attacker för sin relation med axeln USA-Israel. Ett bevis på hur lite Brics-klubben fortfarande betyder när det bränner till.

Felkalkyl

Asien, motorn i den globala tillväxten, har straffats särskilt för sitt energiberoende av Mellanöstern. Indien, en mästare i att skapa allianser åt olika håll, får nu bli en rival till Pakistan ta ifrån sultanatet Oman rollen som enda tänkbara medlare i allt som berör Iran. Sydkorea och Japan, också drabbade av blockaden av Hormuz, har fått se sin amerikanska allierade föra över vapen till Mellanöstern som var avsedda att skydda dem.

Kina, också det beroende av Gulfen för fossil energi, kan konstatera att det blivit allt svårare att nå de båda sidorna i kriget. Och kriget har sopat bort en av Kinas få diplomatiska framgångar i Mellanöstern: normaliseringen 2023 av relationerna mellan Saudiarabien och Iran.

Blockaden av det strategiska sundet kan bara göra Kina mer övertygat om behovet av att kontrollera Sydkinesiska havet. Nyligen upptäcktes att ytterligare en liten ö bland Paracel-öarna, som Kina tvistar med Vietnam och Taiwan om suveräniteten, gjorts till en militärbas.

Kina kan förvisso på lite längre sikt utnyttja att man ses som pålitligt jämfört med USA-presidentens nyckfulla agerande. Kina kan också räkna med att den andra chocken på fyra år beträffande fossil energi kan gynna den satsning på den modell av elektro-stat man är i färd med att skapa, i motsats till den petro-stat Donald Trump vurmar så mycket för. Men för tillfället får man nöja sig med att bita ihop och härda ut i brist på möjligheter att påverka händelserna. Européerna maskerar en liknande vanmakt med samma sorts argument. Deras obekväma situation förvärras av de ständiga förolämpningarna från härskaren i Vita huset som retar sig på deras ovilja att engagera sig i det getingbo han åstadkommit och hans återkommande hot mot Nato.

Ryssland, också på åskådarplats, har framstått som den stora vinnaren på Donald Trumps felkalkyl, som fått oljepriset att flamma uppåt och tvingat USA-administrationen att revidera de sent antagna sanktionerna mot rysk olja och gas. Moskvas finanser kan bara uttrycka sin tacksamhet. Ukraina har å sin sida utnyttjat sina framstående kunskaper om hur man bekämpar ryska drönare och skaffat sig fäste bland petromonarkierna på Arabiska halvön. Den framgången kan dock inte väga upp att Ukraina nu hamnat längre ner på listan över internationella prioriteringar.

Men vanmakten inskränker sig inte till bara en del av världen. Regimen i Iran är också hotad och den håller sig upprätt bara genom sin förmåga att ställa till trassel. Det kommer ju också en tid efter kriget och den är inte direkt glimrande för Irans del, som nu har att hantera en alltmer försvagad ekonomi och ökad fiendskap från Gulfstaternas sida.

Vanmaktens spöke hemsöker också Vita huset där Donald Trump inte lyckas hitta hågat sätt att avsluta det krig han startat. Alltför sent har Trump fått lära sig att ett land strypt av internationella sanktioner och med försvarsutgifter på ljusårs avstånd från de 900 miljarder dollar Pentagon tilldelas kan ställa till med stora problem i ett asymmetriskt krig som ju ändå inte borde ha varit något oväntat.

USA:s president har fått lära sig att priset kan bli högt för föraktet för allianser och den metodiska nedmonteringen av landets soft power. Men hans brådskan att i onödan också

hamna i konflikt med Vatikanen tyder kanske på att de lärdomarna inte trängt särskilt långt in på djupet.

Översättning: Björn Erik Rosin

Iran är fast i en permanent kris

Dora Mengüç, *Jacobin*, 10 april 2026.

[Kriget, och nu en skör vapenvila, leder inte till sammanbrott i Iran utan stärker och omorganiserar dess befintliga strukturer och ojämlikhet – *Jacobins* redaktionella kommentar.]

En av mina iranska bekanta som bor i Istanbul har de senaste månaderna knappt stängt av sin telefon. Hon har tillgång till internet. Hennes dotter och svärson är kvar i Iran och har inte det. De flydde från Teheran till landets norra delar. Hon skulle göra allt för några sekunders uppkoppling. En fråga är ständigt i hennes tankar. Är de okej? Har något hänt dem?

Hennes hjärta är fullt av oro, hennes tunga av svordomar, hennes ögon av tårar.

Hon önskar att hon bara för ett ögonblick ska kunna tala med dem, avgöra om de är trygga. Men det djupare problemet går inte att besvara på några sekunder. Det verkliga problemet är att varken hon eller någon iranier egentligen vet vad som ska hända nu. Och den svåraste delen är: ingen är säker på om kriget verkligen kommer att förändra något. Även om en skör vapenvila nu är i kraft, så har den osäkerhet som formar det dagliga livet i Iran inte försvunnit. Av olika skäl verkar både Washington och Teheran behöva denna bräckliga paus. Trump beskriver redan konflikten som ett avslutat kapitel, medan Iran trots sin trotsiga retorik behöver tid för att återhämta sig från de ekonomiska och politiska skador som kriget har orsakat.

Inom politiska kretsar i väst har en återkommande åsikt varit att kriget i Iran skulle kunna ge upphov till en spricka, att påtryckningar och kaos skulle kunna försvaga regimen och bereda vägen för en ny samhällsordning. Under de senaste åren har faktiskt analyser av olika tanke-smedjor och kommentatorer beskrivit den iranska regimen som en ”zombiregim”, och hävdade att systemet bara överlever med hjälp av sin tvångsapparat, och att denna bräcklighet skulle kunna utvecklas till ett ”Gorbatjov-ögonblick”. Protesterna och den ekonomiska kollapsen i början av 2026 ansågs allmänt ge Israel och USA ett ”strategiskt gyllene tillfälle”.

USA/Israels angrepp den 28 februari tolkades inom dessa ramar som ett försök att påskynda ett ”brytningsögonblick”. Genom att rikta in sig på regimen högst grupperingar var målet att skapa ett maktvakuum, och istället för att genomdriva regimförändringar utifrån utlösa ett inre sammanbrott av systemet.

Men för experter från olika vetenskapsgrenar och perspektiv som har studerat Iran sedan länge är bilden mycket bistrare.

”Iran sitter fast i en köttkvarn”, säger Hossein Askari, professor emeritus vid George Washington University:

Det iranska folket måste avgöra vad de ska göra. En stor del av problemet beror på regeringen, men en mycket stor del också på USA. Amerika har aldrig agerat annat än utifrån sitt eget intresse, och de kommer inte att ge Iran en tum.

Det är inte bara en geopolitisk bedömning. Det är också en diagnos på krisens karaktär i Iran: landet är inte på väg mot en brytning utan mot att pressas samman.

Med sammanpressning avser experterna en situation där det samhällspolitiska och ekono-

miska trycket intensifieras på samma gång, men utan att skapa en tydlig brytningspunkt. Istället stärker det systemet och begränsar utrymmet för kollektiva aktioner.

Fångat mellan rädsla, ilska och förlamning

Denna sammanpressning existerar inte bara inom staten utan också i samhället. ”Det finns ett brett spektrum över vad folk känner, både i och utanför Iran”, säger Askari. Inom detta spektrum ”finns det personer som vill återvända till Iran och ta tillbaka sina rikedomar, andra som vill härska, sådana som lider och vill ha vilken förändring som helst, och sådana som väntar på att något magiskt ska hända. Men det finns inga magiska lösningar.”

Denna uppsplittring ligger ovanpå det större problemet. Historikern Peyman Jafari, känd för sitt arbete om Irans samhällshistoria, arbetarrörelse och oljepolitik, anmärker att ”många iranier inte är för Islamiska republiken, men de är fast mellan ett system som har förtryckt dem och utländska makter som alltid har intervenerat i Iran”. Resultatet är inte bara politiska spänningar utan också förvirring. Som Yassamine Mather från Oxford University uttrycker det: ”Många iranier är fångade mellan två farhågor: en fortsatt auktoritär stat och det kaos som kan följa på en kollaps.”

När dessa två farhågor sammanstrålar uppstår förlamning. ”Vanliga iranier är alltmer upptagna med att överleva”, säger Jafari.

När utländsk intervention läggs till denna bild blir situationen ännu mer komplicerad. Ty en utländsk intervention skapar inte förändring – den styr den. ”En interventions logik”, säger Jafari, ”är att hindra förändring från att uppstå underifrån och istället genomdriva den uppifrån.” När fall som Libyen och Irak analyseras i ett historiskt perspektiv blir denna verklighet klart synlig. I båda fallen monterade den utländska interventionen ned de existerande statliga strukturerna, men lyckades inte skapa stabila politiska alternativ, utan ledde istället till utdragen instabilitet, splittrad makt och nya former för tvång.

Under sådana omständigheter försvagas samhället och staten blir starkare – eller verkar åtminstone bli det – och de militära strukturerna blir mer centraliserade. Mather är rättfram:

Det här är inte ett krig mellan två reaktionära stater. De alternativ som USA har i åtanke kan vara lika dåliga som, om inte till med värre än, den nuvarande regimen. Utländsk intervention kommer inte att leda till demokratiska förändringar. Det kommer mest troligt att skapa en ny misslyckad stat.

Jafari betonar denna punkt: ”Amerikanska tjänstemän har öppet sagt att de inte är intresserade av demokrati i Iran. Det finns inget positivt att bygga av det.”

Askari sätter det inom historiska ramar: ”Amerika har aldrig varit generöst ... Det går tillbaka ända till 1953,⁵ och de kommer inte att ge Iran en tum.”

Yttre påtryckningar skapar inte frihet. Det omorganiserar makten. I praktiken innebär det att utländska interventioner tenderar att byta ut vilka som har makten snarare än att avveckla de strukturer som skapar ojämlikhet. Det som ser ut som påtryckningar uppifrån slutar ofta med att stärka nya hierarkier istället för att öppna utrymme för demokratisk makt underifrån.

Inte bara en regim utan ett ekonomiskt system

Att bara tolka Iran som en regim missar den djupare strukturen. Ty detta system är inte bara ideologiskt utan också ekonomiskt. ”Islamiska republiken”, säger Jafari, ”byggde en folklig allians genom att lova att förbättra vanliga människors liv. Men samtidigt behöll den ett

⁵ I augusti 1953 störtades Iran dåvarande folkvalda premiärminister Mohammad Mossadegh och hans regering av en konservativ statskupp med stöd från USA och Storbritannien. Kuppen banade vägen för shahen Reza Pahlavis auktoritära monarki – öa.

kapitalistiskt system som gynnar en nomenklatura som finns inbäddad i statens institutioner och i Revolutionsgardet.”

Denna blandade struktur gör det möjligt för politisk makt och ekonomiska privilegier att stärka varandra, och skapa ett system där lojalitet inte bara belönas ideologiskt utan också materiellt. Systemet i Iran överlever inte bara med hjälp av förtryck utan även genom att fördela intressen. Det är också därför systemet själv kan leva vidare även om regimen förändras.

Under de senaste åren har denna dynamik blivit mer uttalad. Som Mather påpekar har ungefär 85% av industrierna privatiserats. Resultatet är å ena sidan arbetare med osäkra arbeten och utan en riktig lön att leva på, och å den andra en extrem koncentration av rikedomar. I detta sammanhang är inte fattigdom en avvikelse från systemet utan en av dess effekter.

För Mather är slutsatsen ödesdiger: ”I ett land som Iran kan korruptionen bara upphöra genom att kapitalismen upphör.”

I utlandet finns ett vanligt antagande att ökande fattigdom kommer att få systemet att falla samman. Men i Iran försvagar fattigdomen också möjligheten att organisera. ”De amerikanska sanktionerna”, säger Jafari, ”har gjort det svårare för iranier att bygga organiserade alternativ.” Och som Mohammad Reza Farzanegan, professor i Mellanösternekonomi vid Philipps University i Marburg, tillägger: ”ekonomiska chocker utlöser protester, men de leder inte nödvändigtvis till systemkollaps.”

Med andra ord skapar fattigdom ilska, men i Irans fall skapar det inte styrka. Fackföreningarnas försvagning, arbetets informalisering och den ständiga ekonomiska osäkerheten gör en varaktig kollektiv organisering allt svårare, även när missnöjet är utbrett. Utländska militära påtryckningar – ihållande flygangrepp – komplicerar denna bild ännu mer. Få saker är mer tillförlitliga för att skapa ett enande runt fanan än att bli bombad. Om målet är interna förändringar så är en upptrappning helt fel strategi.

När man betraktar de tillfällen då det iranska systemet verkligen har blivit skakat, så framträder en gemensam faktor. ”Lärdomen från varje revolutionärt ögonblick”, säger Jafari, ”är att protesterna måste komma in på arbetsplatserna.”

Det var det som hände 1979. Protesterna på gatorna var ett tecken på oroligheter, men det var strejkande oljearbetare som störtade systemet.

Idag är situationen annorlunda. Osäkra arbeten är utbredda, kontraktarbeten dominerar, och organiseringen är svagare. Men den är inte helt försvunnen. Som Mather konstaterar finns det kvar en historia av arbetarkamp i Iran – som man inte kan få att ”helt enkelt försvinna”.

Jafari placerar denna kontinuitet över mer än ett sekel. Han observerar att ”det finns en lång tradition av kamp, från den konstitutionella revolutionen 1906 till nationaliseringen av oljan 1951, till revolutionen 1979 och därefter.” Det är därför förändringar i Iran inte bara kan komma från gatorna. De måste också passera produktionen.

Är det möjligt med en återgång till shahen?

Från utlandet åberopas ofta ett scenario där monarkin återvänder. Men inne i Iran har det ingen större tyngd. ”Vill vi ha ett mer jämlikt samhälle?”, frågar Jafari, ”eller vill vi återgå till shahens diktatur?”

Frågan handlar inte bara om det förflutna utan också om nutiden. Askar uttrycker detta missnöje i ett nästan sarkastisk tonfall: Reza Pahlavi ”försvann så fort han kunde ... och dansar i sitt hus i Virginia. Han har ingen relation till Iran. Han tillhör inte Iran.” Detta återspeglar inte bara skepsis mot en figur, utan en djupare klyfta mellan yttre föränd-

ringsprojekt och en inre politisk verklighet.

Det antas ofta att krig försvagar regimer. Men de kan också göra motsatsen. Som Farzanegan konstaterar kan ett högt antal civila dödsoffer ”återväcka nationalistiska stämningar och öka stödet för systemet”. Krig kan stärka systemet istället för att försvaga det, och samtidigt öka misstron mot väst och knuffa Iran närmare Kina och Ryssland.

Och det finns en dystrare möjlighet: ett splittrat Iran, ett land som blir svårt att återuppbygga.

Frågan är alltså enkel: Vilken utväg finns det?

Askari erinrar om ett avslöjande samtal från 1992 med en man som senare skulle bli president. Han presenterade vad han skulle göra annorlunda om han hade makten. Reaktionen var inte oenighet utan vägran.

Varför? Kortsiktiga risker.

”Så länge folks magar är fulla kan vi kanske klara oss.”

Denna logik håller. Som Askari uttrycker det: ”Det finns ingen magisk lösning.”

Idag fortsätter det under svårare förhållanden: krig, sanktioner, förtryck. Risken för en kärnvapenupptrappning är större än någonsin. Men trots alla förluster fortsätter systemet att fungera ungefär som tidigare.

Iran är inte på väg mot en brytning. Det rör sig mot en omställning.

Oavsett om kriget slutar med det nuvarande bräckliga dödläget eller ej – kommer det inte att lösa spänningen mellan inre förtryck och yttre påtryckningar. Snarare än att öppna en tydlig väg till en förändring verkar det än så länge bara omforma de förhållanden under vilka systemet kommer att fortsätta.

Översättning från engelska, Göran Källqvist

Irans ekonomi på väg att kvävas

Madjid Zerrouky. *Le Monde*, 15 april 2026

På avgrundens rand, hur länge kommer Iran att hålla ut? Man har gett sig in i en kamp mot klockan för att få USA-administrationen att avsluta kriget och överge sina mest långtgående krav som att Teheran kort och gott måste upphöra med att anrika uran. Islamiska republiken har satt allt på ett kort med blockaden av Hormuz-sundet.

USA:s president Donald Trump har å sin sida bestämt sig för en blockad av de hamnar som Irans olja går genom på väg till Kina. Genom att försöka kväva Iran ekonomiskt och sätta stopp för dess intäkter försöker USA-administrationen få regimen att ge vika. Samtidigt som kriget redan svårt härjat en ekonomi som i årtal varit föremål för internationella sanktioner.

Enligt de första beräkningarna har kriget skadat mer än 125 000 bostadshus och andra byggnader för civila ändamål. Bl a 339 hälsocentraler, 32 universitet och 857 skolor. Bombningarna har skadat eller förstört nära 20 000 industrianläggningar, från småföretag till stora anläggningar inom petrokemi och stålbranschen. Många företag har tvingats stänga och permittera sina anställda. En första siffra, svindlande till sin karaktär, presenterades den 14 april av Fatemeh Mohajerani, talesperson för Irans regering, och angav att kriget orsakat skador för 270 miljarder dollar. ”Preliminära och mycket approximativa siffror”, påpekade han.

”3-4 miljoner arbetstillfällen förlorade”

USA och Israel har koncentrerat sina attacker mot den iranska ekonomins hjärta i tydlig avsikt att få landet ner på knä. De sektorer som drabbats hårdast av attackerna är de som utgör centrum i landets industriproduktion: stål, byggarbeten, petrokemi och läkemedel.

”Förstörelsen har varit omfattande. Det ser ut som att Israel och USA medvetet riktat sig mot Irans förmåga att överleva och mot förvaltningen, dvs förmågan till samhällelig service. För närvarande beräknas kostnaderna för återuppbyggnad till cirka 300 miljarder dollar och då har man inte inkluderat militära anläggningar och mer svepande konsekvenser som arbetslöshet och inflation. Officiellt talar Iran om att 2 miljoner arbetstillfällen gått förlorade. Kriget kan innebära att Irans ekonomi försvagas med mellan 8 och 10 procent i år”, säger den iranske ekonomen Hadi Kahalzadeh, forskare vid *Center for Global Development and Sustainability* vid Brandeis-universitetet i USA.

Inom stålsektorn har Mobarakh Steel i Ispahan till stor del förstörts. Det är landets största tillverkare av kallvalsade spolar. Andra tunga namn har drabbats som Khouzestan Steel, Yazd Alloy Steel och Kavir Steel. Inom den petrokemiska branschen har installationerna i Mobin, Fajr och Damavand, som bl a står för försörjningen av elektricitet och gas och tryckluft, attackerats vilket till att stora delar av tillverkningen upphört. Och de sektorerna tillhör de främsta källorna till exportintäkter för Iran vid sidan av oljan, uppemot 15 miljarder dollar om året, dvs nästan en tredjedel av alla intäkter i utländsk valuta.

Katastrofens omfattning ger inte Islamiska republiken mycket till manöverutrymme. På kort sikt har ekonomin några stötdämpare - en statsapparat van vid sanktioner, en informell ekonomi och metoder för administrativa åtgärder för att undvika direkt sammanbrott. Men om kriget fortsätter kan det leda till irreversibel förstörelse och riskera en samhällelig katastrof.

”Att täcka arbetslösheten och baslivsmedel kommer att kräva 40-50 procent av landets budget, som redan uppvisar underskott. Om kriget fortsätter eller om en vapenvila ingås utan att sanktionerna hävs kommer försörjningskedjorna att vara störda, företag att få stänga och öka på den folkliga ilskan och det allmänna missnöjet. Allt eftersom kostnaden för kriget växer kommer statens bristande förmåga att hantera krisen att bli alltmer påtaglig och sannolikheten för social oro att öka”, säger Hadi Kahalzadeh.

”Risken för monetär chock”

”En vapenvila kommer att få den fysiska förstörelsen att upphöra men den kommer inte automatiskt att leda till att förlorade intäkter återställs eller förhindra inflation, arbetslöshet och tära på hushållens uthållighet. Krigets samhällelige effekter kommer att märkas långt utöver själva striderna”, fortsätter han. ”Regeringen är redan pressad av sanktionerna, budgetunderskottet, den höga inflationen och svag köpkraft. Den kan fortfarande stå för riktade insatser till vissa grupper, framför allt politiskt betydelsefulla sådana, men det är inte sannolikt att man har resurser för ett mer omfattande socialt skyddsnet.”

Även på officiellt håll döljer man inte sin oro. ”Om kriget fortsätter eller om temporära vapenvilor införs kommer det ändå att innebära risker säkerhetsmässigt och sanktioner och i det läget kan ekonomin hamna i ett mer kritiskt läge”, säger Ahmad Mokhtar, vice ordförande för Irans handels- och industrikammare, i en intervju med den ekonomiska nyhetsbyrån Eghtesad Online.

”Ett sådant scenario innebär risken för en svårhanterlig monetär chock. Vi riskerar också att få brist på råvaror, störningar i importen och en kraftig minskning av exporten förutom olja”, säger han. ”I det läget kommer statens budgetunderskott att växa med risk för att inflationen tar ny fart. Inflationen kan till och med överträffa tidigare beräkningar på 40-50 procent och nå än högre nivåer.”

Teheran kräver därför att ett hävande av de internationella sanktionerna blir en del av varje uppgörelse. Experter talar om att det kan ta år, kanske decennier, för landets ekonomi att återhämta sig. Men genom blockaden av Hormuzsundet har Islamiska republiken också visat att även den kan ställa till med ekonomiska skador på global nivå. ”Iran kan fortfarande inhösta 2 miljarder dollar per månad genom att exportera annat än olja. Och på så sätt underhålla kriget ytterligare några veckor. Men inte mer”, säger en västlig diplomatisk källa.

”Om USA:s flottblockad blir effektiv kommer det att avsevärt reducera Irans intäkter och tvinga landet att snabbt avbryta produktionen av olja och gas. Men under alla omständigheter har ytterligare påtryckningar små utsikter att få regimen att på något betydande sätt ändra sina röda linjer i förhandlingarna”, säger den tidigare USA-diplomaten Alan Eyre, som var med om att förhandla fram Obama-administrationens nukleära avtal med Iran 2015. ”Men med blockaden löper USA risken av en stor upptrappning från Irans sida, exempelvis attacker mot energianläggningar i Gulfen eller attacker i Bab El-Mandeb och då kommer världsekonomin att destabiliseras ytterligare.” Och ytterligare öka kaoset för Islamiska republiken.

Översättning: Björn Erik Rosin

Lästips

Artikelsamling: [USA/Israels krig mot Iran](#) (17/3 2026)

Artikelsamling: [Ryssland och krigen i Ukraina och Iran](#) (27/3 2026)

Artikelsamling: [Iran-kriget i april 2026](#) (10/4 2026)